

EL FOC DE LA BROMA

Un coet reusenc a la lluna

Ezequiel Gort

CEDIDA PER EZEQUIEL GORT

La festa dels Innocents ha arribat fins als nostres dies com un dels pocs exponents de l'esperit burlesc que impregnà el cicle de festes hivernals, de Nadal a Carnaval. Més enllà de les bromes domèstiques i els enganys mediàtics, la diada ha generat diverses pràctiques festives. Com el costum, iniciat a Reus durant la segona meitat del segle XX, d'enviar un coet a la lluna. Una proposta que aixecà una enorme expectació i que no hauria estat possible sense la sòlida tradició pirotècnica de la ciutat. Encara que no se sap prou bé fins on va arribar..., de foc i fum.

Quan els russos i els americans van iniciar la carrera de l'espai, hi hagué una colla de Reus que considerà que si aquells ho feien, ells també ho podien fer. El grup era impulsat per Josep M. Gort Sardà, un quiosquer de diaris i periodista prou conegut a la població per les seves suposades excentricitats. Les

iniciatives del grup, per sortir dràsticament de la grisa quotidianitat imposada pel franquisme, tenien un gran èxit, uns actes aparentment espontanis que tenien molt de ressò ciutadà i que es convertien en festes purament populars, per a molts, en espurnes de llibertat. A l'època, coses com una juguesca consistent a portar una moto a coll-i-be tot fent un tomb de raval –uns vuit-cents metres– o bé passejar una vaca per la ciutat i dur-la fins al camp de futbol –perquè l'equip local portava una mala temporada, és a dir, estava de «mala llet» i necessitava «bona llet» per remuntar la lliga–, esdevien actes multitudinaris a la ciutat.

La festa, per bé que per motius ben innocents, mostrava tota la seva capacitat transgressora. Igualment com passà amb el llançament del coet, el 1957, amb la diferència que aquest no fou un acte puntual com els altres, sinó que tingué continuïtat durant bastants anys.

Una continuïtat si més no difícil inicialment –algun any no es va poder fer– a causa dels molts inconvenients que els sortien al pas, com haver de disposar de dos permisos –Ajuntament i Governació– no sempre fàcils i de vegades amb algun destorb afegit, com una ocasió que hagueren de fer un tràmit a la comandància de marina... de Tarragona.

En tot cas, perquè l'acte fos permès per les autoritats, es va haver de presentar com una innocentada i fer-ho, justament, el dia dels Innocents. Això no evità que l'acte fos magnificat per la premsa de l'època –de fet, la majoria dels organitzadors eren del gremi local dels periodistes–, i no només la local, que l'arribà a considerar en alguns moments com un coet autèntic.

Essencialment, el coet consistia en una peça de cartró platejat amb una estructura interior de fusta, de

diferents mides segons l'any, i imitant més o menys la forma dels coets de veritat. Anava envoltat de material pirotècnic i contenia en el seu interior un gros coet, també pirotècnic: el xassís cremava enmig d'una mena de castell de focs, mentre que el coet intern s'enlairava. Al seu voltant es desenvolupava la festa.

El giny espacial va ser batejat amb el nom d'Espetec, però escrivint-ho sense la «e» inicial i afegint-hi una «k» final, «Speteck», amb la qual cosa, sense deixar de ser una paraula ben comprensible i prou sonora, recordava el nom rus de «Sputnik», relatiu als primers satèl·lits posats en òrbita.

La llarga cerimònia que acompanyava el llançament s'iniciava amb un seguici festiu format totalment per cotxes particulars que recorria els carrers més centrals de la ciutat, passant en sentit contrari als carrers de direcció única i pel mig dels carrers convertits aquells dies en zones de vianants. Obria la marxa un cotxe amb altaveus, anunciant l'esdeveniment i fent sonar l'himne del coet —un himne que s'havia de cantar necessàriament i solemne en alguns punts centrals de la ciutat, aturant el seguici—; a continuació anava el canó de l'empresa de pirotècnia local, ca l'Espinós, que, muntat sobre un remolc, disparava canonades a tort i a dret al llarg del recorregut. Segons els organitzadors, es justificava la seva presència per la necessitat de disposar de protecció antiàeria per al coet. Seguia el cotxe que portava el coet i, rere seu, els cotxes dels organitzadors, normalment sense més decoració externa que algunes pintades més o menys al·lusives a l'acte, tot seguit, els cotxes de tots aquells que, per ser una transgressió flagrant de l'ordre, s'hi afegien espontàniament, aportant, sobretot, una intensa remor de clàxons i donant una llargada espectacular al seguici. També s'hi afegien motoristes, ja fos posant-se al davant obrint pas o bé pel mig de la comitiva. Alguns anys s'elegí una «pubilla», que desfilava en un cotxe descobert. Evidentment, els actes al voltant de la pubilla es feren rituals i protocol·litzats, tota una paròdia afegida sobre les festes amb «pubilles» dels actes oficials.

Com que tret del nucli bàsic tot era improvisat, el seguici al llarg dels temps va anar tenint algunes variants, segons la iniciativa personal dels organitzadors i dels que hi participaven. Així, algun any també hi van desfilars gent a cavall i, en una ocasió, fins hi sortí un equip d'atletes acompanyant el coet, corrent a peu i portant enceses torxes olímpiques. La gent que hi participava, i per descomptat els organitzadors, sovint s'hi presentava amb disfresses, normalment gens sofisticades (barrets, nassos...), però efectives.

Les aturades que es feien als punts més centrals servien per muntar un petit acte de presentació solemne i anunci del llançament del coet, en el qual el protocol mancava, a banda dels discursos de rigor, que s'havia de cantar l'himne del coet. És a dir, tota una cerimònia que, a més d'ajudar a provocar el caos circulatori a l'interior de la ciutat, servia per convèncer els indecisos perquè els acompanyessin fins a la «base de llançaments», situada als afores de la població, en mig de la pista d'atletisme del Club Natació Reus Ploms.

L'himne, amb la música treta d'una cançó de moda, feia així:

(Tots) Quan s'enlairen els coets,
tots es posen a badar,
i en sentir els seus xiulets
a cantar o refilar.

(Tots fan el xiulet del coet)

(Solo tenor)

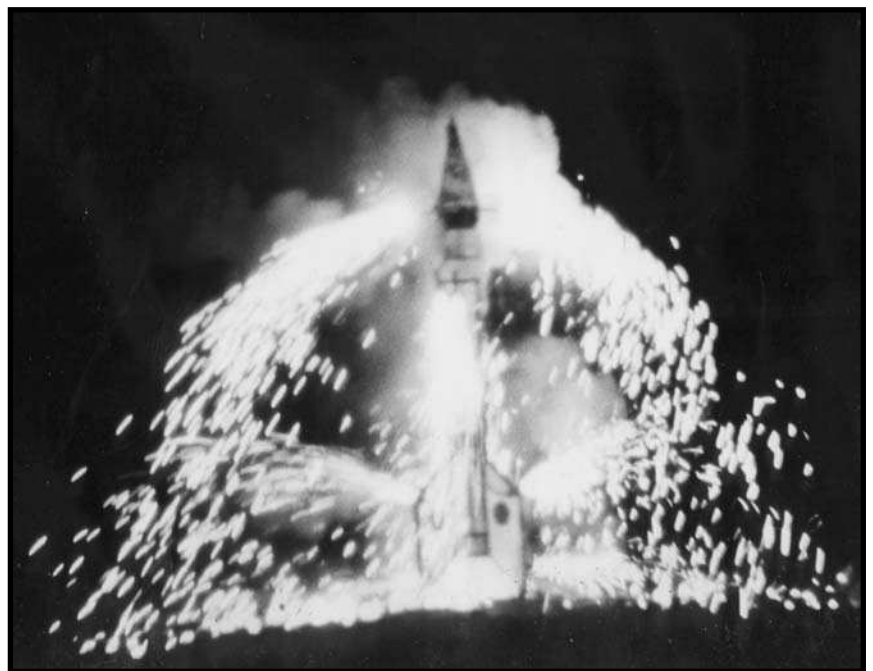
Quan s'enlaire
l'Espeteck,
cap a Marte o cap el Sol,
ja no queda cap mussol
que no cregui en el coet.

(Tots en cor)

Quan s'enlairen els coets,
tots es posen a badar,
i en sentir els seus xiulets
acostumen a exclamar:
Ah!... ahhhhhhhh!...
ahhhhhhhh!
Pummmmmmm!
Visca Reus!

Quan després de donar tombs per la ciutat el seguici arribava finalment a la «base», ja hi havia centenars de persones esperant-lo. Començava llavors l'entrada solemne i cerimoniosa del coet, portat a col·li-be per una sèrie de voluntaris reclutats allí mateix, fins al punt de llançament, seguit pels «savis» (els organitzadors) del coet. D'aquests darrers, amb el temps, n'hi hagué diverses categories: els supersavis i els savis de primera, segona o tercera, depenent de la implicació de cadascú en la festa.

Una vegada el coet arribava al punt de llançament, es col·locava, segons els anys, directament a terra o bé suspès en una estructura metàl·lica més o menys complexa (cosa que depenia de si aquell any hi participava algun constructor o no), seguia la paròdia solemne, amb els discursos que feien al cas, el cant de l'himne (requisit sense el qual el coet es negava a volar), el llançament

previ d'una dotzena de coets menors d'avís (perquè els avions que passaven pel damunt s'apartessin), el compte enrere (era difícil comptar del deu al zero sense equivocar-se, o bé fer-ho amb el to de veu adequat segons les circumstàncies solemnes del moment), i al final es produïa el llançament en mig d'un petit castell de focs, provocat per la crema del xassís del coet, i dels crits d'admiració dels assistents.

Els primers anys es llançava efectivament un coet, i fins i tot un any, fent la competència als russos, hi van incloure una gosseta (no de veritat, sinó de cartró) que, després d'un breu viatge estel·lar, retornà a la terra amb paracaigudes. Més endavant, el llançament es feia amb un morter. També cal remarcar —com feu un diari de Madrid de l'època— que el primer Speteck va volar més alt que els coets dels americans, un dels quals només es va aixecar uns metres del terra; o bé cal remarcar com membres de la Universitat de Salamanca es van interessar pels detalls tècnics del giny que s'enviava a l'espai. No n'hi havia per a menys: la notícia apareixia com a certa en diverses publicacions de l'estat, i en alguna ocasió més enllà, fins i tot en algun mitjà francès. En alguna ocasió es va anunciar a la premsa que es cercaven astronautes, i el 1967 anunciaren que n'havien enviat un a les

galàxies (una persona aleshores prou coneguda a Reus) i després mai més es recordaren d'anunciar el seu retorn feliç, de manera que encara deu estar donant tombs per l'espai.

Alguns anys la festa acabava amb el repartiment, entre els assistents, de fruits secs i vi, o bé coques, depenent de si hi havia alguna empresa disposada a aportar-ho. Com és obvi, tot l'acte es feia sense cap mena de subvenció, aportant cadascú els seus propis recursos (disfressa, cotxe) i per fer-ho possible, els organitzadors convencien algunes empreses perquè hi col·laboressin: una pirotècnia hi posava el coet; una autoescola, els cotxes; una empresa constructora, l'estructura metàl·lica; un pastisser, les coques...

Una vegada acabat el llançament, la gent sortia de la «base» amb sentiments contradictoris, que anaven des dels que els havia agradat molt la broma fins a aquells que consideraven que els havien pres el pèl, com corresponia, perquè era el dia dels Innocents, però això no feia que l'any següent centenars de persones no tornessin a seguir els actes. Fins i tot un any, el 1960, quan l'acte no es va fer a la pista d'atletisme del Ploms sinó a la plaça de l'antiga ermita del Roser, encara més allunyada del centre de la població, i tot i que plovia, la gent s'hi desplaçà igualment. Per cert, aquell any el coet, que es mullà pel camí, no ar-

ribà a volar més enllà d'uns pocs metres i caigué a la mateixa plaça, fet que no va fer disminuir el més mínim la participació del públic, que hi seguí assistint, a centenars, any rere any.

La fi de festa real, però, no era a la base de llançaments, sinó a algun restaurant de la ciutat, on després s'aplegaven els «savis» i tots els que hi volguessin participar —perquè era obert a tothom—, per tal de celebrar l'èxit del coet, repartir-se les condecoracions i els premis que fessin al cas, fer els discursos adients —a aquella hora ja gens solemnes— i començar ja a planificar el proper.

La festa es va mantenir durant anys, amb variacions puntuals en funció de la iniciativa de les persones que hi participaven, fins cap a l'inici de la dècada dels anys setanta, quan hi hagué un canvi generacional i l'Speteck entrà en una etapa de decadència, perquè el llançament d'un coet en aquella època ja no era cap novetat, perquè no es van saber introduir canvis substancials a la festa, i perquè havien passat els temps de la dictadura: arreu s'imposava un nou model festiu, fet des de la llibertat i orientat cap a la recuperació de la festa tradicional. L'Speteck, doncs, va tenir una fi que podem qualificar de natural, als primers anys vuitanta. Ara es vol recuperar la pràctica, en un nou context, per iniciativa del ball de diables reusenc. Bona sort!